

MUZEUM ARCHEOLOGICZNE W BISKUPINIE

Biskupińskie Prace Archeologiczne nr 16

POLSKA AKADEMIA NAUK – ODDZIAŁ WE WROCŁAWIU

Prace Komisji Archeologicznej nr 24

INSTYTUT ARCHEOLOGII I ETNOLOGII POLSKIEJ AKADEMII NAUK

RELIGIA I WIERZENIA SPOŁECZEŃSTW PRADZIEJOWYCH I WCZESNEGO
ŚREDNIOWIECZA W ŚWIETLE ŹRÓDEŁ ARCHEOLOGICZNYCH I SZTUKI

RELIGIA I WIERZENIA SPOŁECZEŃSTW PRADZIEJOWYCH I WCZESNEGO ŚREDNIOWIECZA W ŚWIETLE ŹRÓDEŁ ARCHEOLOGICZNYCH I SZTUKI

ISBN 978-83-962570-2-4
ISBN 978-83-962570-3-1

PAŃ
POLSKA AKADEMIA NAUK
ODDZIAŁ WE WROCŁAWIU

Biskupin – Wrocław 2023

RELIGIA I WIERZENIA SPOŁECZEŃSTW
PRADZIEJOWYCH I WCZESNEGO
ŚREDNIOWIECZA W ŚWIETLE ŹRÓDEŁ
ARCHEOLOGICZNYCH I SZTUKI

RELIGION AND BELIEFS OF PREHISTORIC
AND EARLY MEDIEVAL SOCIETIES
IN THE LIGHT OF ARCHAEOLOGICAL
SOURCES AND ART

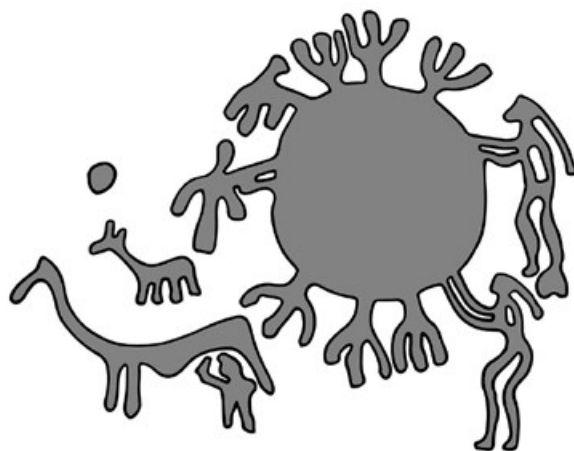
MUZEUM ARCHEOLOGICZNE W BISKUPINIE
Biskupińskie Prace Archeologiczne nr 16

POLSKA AKADEMIA NAUK – ODDZIAŁ WE WROCŁAWIU
PRACE KOMISJI ARCHEOLOGICZNEJ NR 24

INSTYTUT ARCHEOLOGII I ETNOLOGII POLSKIEJ
AKADEMII NAUK

RELIGIA I WIERZENIA
SPOŁECZEŃSTW PRADZIEJOWYCH
I WCZESNEGO ŚREDNIOWIECZA
W ŚWIETLE ŹRÓDEŁ
ARCHEOLOGICZNYCH I SZTUKI

POD REDAKCJĄ
BOGUSŁAWA GEDIGI, MAGDALENY PRZYMORSKIEJ-SZTUCZKI

Biskupin – Wrocław
2023

Redaktor wydawnictw Muzeum Archeologicznego w Biskupinie
HENRYK P. DĄBROWSKI

Komitet Redakcyjny Prac Komisji Archeologicznej Oddziału PAN we Wrocławiu
Przewodnicząca: prof. dr hab. DANUTA MINTA-TWORZOWSKA
Członkowie: prof. dr hab. JAN BOUZEK, prof. dr hab. ANDRZEJ BUKO,
prof. dr hab. WOJCIECH CHUDZIAK, prof. dr hab. RYSZARD GRYGIEL
i prof. dr hab. JERZY PIEKALSKI

Projekt okładki i wyklejki
KINGA MOSTOWIK

Redakcja techniczna
SYLWIA ROGOWSKA-KUSZ

Rysunek na okładce i stronach tytułowych: ryt naskalny ze stanowiska 1
Asperberget Tanum w Szwecji. Opracowanie graficzne – Żaneta Pankowska-Gajek,
digitalizacja – Justyna Łuczka

Copyright © Archaeological Museum in Biskupin, Authors and Translators

ISBN 978-83-962570-2-4

ISBN 978-83-962570-3-1

Skład i łamanie
Magraf sp.j., ul. Wiatrakowa 11/3, 85-115 Bydgoszcz

Druk i oprawa

© Copyright Muzeum Archeologiczne w Biskupinie
2023 Biskupin, Poland

Pamięci prof. Bogusława Gedigi
(1933–2022)

Spis treści

Contents

BOGUSŁAW GEDIGA

Religia i wierzenia społeczeństw pradziejowych i wczesnego średniowiecza w świetle źródeł archeologicznych i sztuki. Wprowadzenie 9

ANDRZEJ BUKO

Oddziaływania Kościoła rusko-bizantyńskiego na przykładzie odkryć z wczesnośredniowiecznego Chełma 11

Influence of the Ruthenian-Byzantine Church – a case study of discoveries from the early medieval town of Chełm 28

SYLWESTER CZOPEK, KATARZYNA TRYBAŁA-ZAWIŚLAK, JOANNA ADAMIK-PROKSA, MARCIN BURGHARDT, EWELINA OCADRYGA-TOKARCZYK, WOJCIECH RAJPOLD, TOMASZ TOKARCZYK

Sacrum czy profanum? Zolnik z grodziska z wczesnej epoki żelaza w Chotyńcu. . . . 31

Sacred or profane? *Zolnik* from an Early Iron Age hillfort in Chotyńiec 51

VÁCLAV FURMÁNEK, JAROSLAVA PAVELKOVÁ

Rozmýšľanie nad žiarovým pohrebiskom juhovýchodných popolnicových polí v Kyjaticiach (Slovensko)

Thinking About Cremation Burial Ground Of South-Eastern Urnfields In Kyjatice (Slovakia) 53

Rozważania na temat cmentarzyska ciałopalnego południowo-wschodnich pól popielnicowych we wsi Kyjatice (Słowacja). 61

TOMASZ GRALAK

Kiedy światło nas dosięgnie. Ekspresja artystyczna i sposób widzenia świata w epoce brązu w Skandynawii. 63

When the light reaches us. Artistic expression and the ways of seeing the world in the Bronze Age in Scandinavia. 104

LUBOŠ JIRÁŇ

Sacred Mountain of the Urnfield Period in Bohemia. 107

Święta Góra w okresie kultur pól popielnicowych w Bohemii. 122

LESŁAW KAWALEC

A picture of the possible origins of Islam in the light of early material sources: why digging at Al-Hira is key. 123

Obraz prawdopodobnych początków islamu w świetle wczesnych źródeł materialnych: kluczowe znaczenie badań w Al-Hira 141

ANDRZEJ P. KOWALSKI	
Charakter religii wspólnot neolitycznych. Interpretacja grobu zbiorowego KAK w Koszycach	143
The nature of the religion of Neolithic communities. Interpretation of a Globular Amphora culture mass grave in Koszyce	156
DANIEL MAKOWIECKI, WOJCIECH CHUDZIAK, PAWEŁ SZCZEPANIK, MATEUSZ BACA, DANIJELA POPOVIĆ, MACIEJ JANECZEK, EDYTA PASICKA, MACIEJ T. KRAJCARZ, MARTYNA WIEJACKA, RYSZARD KAŻMIERCZAK, MARIA KAROLINA KOCIŃSKA	
Koń w magii i religii wczesnośredniowiecznych Słowian Zachodnich w świetle analiz archeozoologicznych i archeoreligioznawczych	157
The horse in the magic and religion of the early medieval Western Slavs in the light of archaeozoological and archaeo-religious studies	191
HENRYK MAMZER	
Pesymizm i poczucie niezakorzenia w przeżyciu religijnym	193
Pessimism and the feeling of not being rooted in religious experience	216
MAŁGORZATA MARKIEWICZ	
Iluzja rozumienia. Rozważania o obrazach i własnościach poznania obrazowego na przykładzie halsztackiej ceramiki malowanej z Domasławia . . .	219
The illusion of understanding. Reflections on images and properties of image cognition on the example of Hallstatt painted pottery from Domasław	230
LOUIS D. NEBELSICK, CLARA SCHALLER	
Erotic imagery in Situla Art between social practice and mythological narratives . . .	233
Sceny erotyczne w sztuce situl – pomiędzy praktyką społeczną a narracjami mitologicznymi . . .	261
ADAM NOBIS	
Człowiek i lew w czasoprzestrzeni znaczeń	263
A man and lion in the space-time of meanings	279
PAWEŁ SZCZEPANIK	
Wizerunki sacrum. Antropologia obrazu w studiach nad przedchrześcijańską religią Słowian	281
Images of the sacred. Image anthropology in the study of the pre-Christian religion of the Slavs . . .	303
PRZEMYSŁAW URBAŃCZYK	
W co wierzyli nasi pogańscy przodkowie	305
What our pagan ancestors believed in	314
JOANNA WAWRZENIUK	
„Pogańskie” święte miejsca Podlasia w świetle dotychczasowych badań	315
'Pagan' sacred sites of Podlasie in the light of research to date	340
Lista Autorów	341
List of Authors	341
Spis publikacji	343
List of publications	343